

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Slohové postupy

Slohové využití jazykových prostředků v projevu mluveném a psaném souvisí těsně s obsahem. Podle toho, zda chceme jen něco sdělit, zda budeme vyprávět, něco popisovat, vykládat či uvažovat nad problémem, volíme tzv. *SLOHOVÝ POSTUP*.

Rozlišujeme:

1. informační postup,
2. vyprávěcí postup,
3. popisný postup,
4. výkladový postup,
5. úvahový postup – někdy chápán jako varianta výkladového postupu.

Na základních slohových postupech jsou založeny *SLOHOVÉ ÚTVARY*:

1. informační postup: zpráva, běžná rozmluva, vzkaz, životopis, obchodní dopis, SMS, chat, ...
2. vyprávěcí postup: prosté vypravování v každodenní komunikaci, povídka, novela, román, pohádka, pověst, legenda, ...
3. popisný postup: popis prostý, odborný, umělecký - líčení, návod, ...
4. výkladový postup: výklad, referát, přednáška, posudek, recenze, studie, ...
5. úvahový postup: úvaha, komentář, úvodník, recenze, esej, ...

Volba slohového útvaru je záměrná – vycházíme při ní vždy z toho, který postup bude hlavní, na kterém bude útvar založen, protože v některých slohových útvarech můžeme uplatnit a kombinovat i více postupů – např. v *reportáži* můžeme použít vyprávění a popis, v *návodu* popis a výklad, ve *fejletonu* úvahu, vypravování a popis atd.

Slohové rozvrstvení jazykových prostředků

Jazykové prostředky si lze představit jako základní stavební materiál každého textu. Pocházejí z různých jazykových rovin: hláskoslovné, tvaroslovné, lexikální a syntaktické (skladební). Z vybraných jazykových prostředků vytváříme texty, přičemž vždy musíme mít na paměti jejich komunikační cíl a funkci. Volba jazykových prostředků nemůže být náhodná, musíme být schopni posoudit, jaký jazykový prostředek je v určitém projevu vhodné použít. Například u oficiálních projevů používáme výhradně spisovný jazyk, v běžné komunikaci se nevyhneme i nespisovným obrátům, v odborném referátu nebudeme používat zdvořilky atp.

Jazykové prostředky pak můžeme rozdělit na:

1. *slohově neutrální – bezpříznakové,*
2. *slohově zabarvené – stylově příznakové.*

K prostředkům *slohově zabarveným* řadíme:

- a) slova citově zabarvená (expresivní) – zdvořilky, slova hanlivá, vulgarismy,
- b) obecná čeština (koukat, prima, kluk, ...),
- c) slova knižní, básnická,
- d) odborné termíny,
- e) slang,

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- f) argot,
- g) dialekty (nářečí),
- h) hovorová čeština – vrstva spisovného jazyka využívaná hlavně v mluvených, spíše neformálních projevech (pracovní porady, diskuse v médiích), v projevech prostě sdělovacího stylu se pociťují jako bezpříznakové, neutrální – např. muzika, motorka, ale ve veřejných oficiálních psaných projevech je již označujeme za příznakové. Také je není vhodné užívat v textech odborného a administrativního stylu,
- i) dobově zabarvená slova: slova zastaralá, archaismy, historismy, neologismy.

Cvičení:

1. Pokuste se následující text přiřadit ke správnému slohovému útvaru a zhodnoťte, který slohový postup převažuje:

„Pane řediteli, některá zvířata mají zvláštní označení pro samce i pro samici. Pes má fenu, kocour kočku nebo kohout slepici. Jak k tomu ale přijdou třeba hadi nebo plameňáci?“

„Čeština odlišuje samce od samice hlavně tam, kde je to třeba častým užíváním nebo kde se obě pohlaví od sebe výrazně liší. U zvířat, která tu s námi staletí běhala po dvorku, odlišné výrazy máme. Plameňáky ale odlišovat nepotřebujeme, a navíc jsou od sebe k nerozeznání.“

„Před chvílí jsem tady u vás zaslechl takové zvláštní spojení: sloní kráva. To je přece nesmysl!“

„To už je taková zoologická hantýrka. My v ZOO potřebujeme pohlaví rozlišovat víc než běžná čeština. Proto nám nestačí slon nebo bažant, ale používáme slon býk nebo slon kráva, bažant kohout nebo bažant slepice.“

2. Odhadněte, v jakém prostředí se odehrál následující rozhovor. K nespisovné variantě přiřadte spisovnou verzi:

Hele, nési ty náhodó nějaké tajné bengó nebo bonzák?

Za loupežná přepadení.

Jsem tady za čórky a ty?

Jednou, ale pustili mě na amnestii.

Za elpíčka.

Kontrolují často průhledem do cely.

Už jsi byl někdy předtím ve vězení?

Sem vyfasoval jen tohleto benžo, abych se zaučil. Budu chodbař.

Jsi šéf? Vedeš to tady?

Ty seš kápo?

Poslyš, a nejsi ty náhodou tajný policista nebo donašeč?

Kontrolujou často, přes kukačku.

A tys už někdy bručel?

Dostal jsem tento smeták. Budu uklízet chodbu.

Jednó, ale na amňu ňa pustili.

Jsem tady za drobné krádeže.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. Jaký význam mají následující knižní výrazy, nahraďte je výrazy slohově neutrálními:

Zesnul, záhy, hvozd, jít v ústrety, odvětil, údy, chmurný, chrabrý, bodrý, žal, luna, pozbyt.

4. Které odmítnutí schůzky je slohově neutrální a které je příznakové?

- a) Neotravuj, nepřijdu.
- b) Odpuť mi prosím, je mi to velmi líto, ale nemohu přijít.
- c) Promiň, nemůžu přijít, protože mám odpoledne trénink.

5. Uveďte spisovné náhrady za slova z obecné češtiny, nářečí a z různých slangů:

Fáro, obutí, zlepšovák, zdravka, gympl, zdekovat se, gruntovat, furt, fajn, fofrovat, paraple, pucovat, špitál, vejška, vercajk, bachratý, našťval se, přečuhovat, klábosit, čachrovat, šprtat, špárat, šufanek, roba, barák, zemák, bo, čórovat, hnípat, malinkej, vokno.

6. Upravte následující nevhodnou formulaci z úředního dopisu – odpovědi na reklamaci:

Po Vašem upozornění jsme provedli šetření, jehož výsledkem je zjištění, že došlo k pochybení.

7. Nešvarem dnešní doby jsou tzv. FLOSKULE – nadměrně používaná spojení, ze kterých se postupně stávají klišé. Poznáte je v následujících ukázkách?

Tramvajovou nehodu způsobil lidský faktor.

V jakém časovém horizontu jsi schopen úkol splnit?

Deklarovali jsme ochotu participovat na plnění vašich závazků.

Dílo mapuje život lidí žijících na okraji sociálního spektra.

Spokojenost občanů je naší prioritou.

Tento problém s vámi vykomunikujeme později.